

Smilujte se revčkov!

(Črtica. Spisal Ivo Česnik.)

I.

tari mlinar Jernej je polnil meh z lepo, belo pšenično moko. V ustih je imel stari vivček. Pa le iz navade. Niso se dvigali sivi oblaki proti stropu, ki je bil preprežen z rujavkastimi lisami. Za čas je bilo vse mirno, le voda je šurnela zunaj, padala v globino in hitela z neugnano silo naprej.

Jernej je napolnil meh iz ovčje kože in ga postavil na polico poleg drugih bratov in bratcev.

„Za danes sem končal, kakor mislim.“

Drsajočih stopinj se je gugal proti pragu in pogledal v lepi božji svet. Pod jasnim nebom je letala lastovica in žgolela glasno pesem, da se je mlinarju nehote storilo milo. Nagajivi solnčni žarki so sipali božajočo gorkoto na travnike in livade, kjer je letal pešter roj metuljev. Žaganjači so se zdajinzdaj drug v drugega in delali velike ovinke nad zeleno travo in pisanimi cvetkami, usedali se na drobne čašice, se zibali prav nalahko in klanjali z gibkimi, nežnimi glavicami drug drugemu. Iz velikega čebelnjaka so se izprehajale na tankih perutnicah pridne delavke. Dolge, določne črte so rezale po zraku in se spuščale polagoma v smrekov gozd, ki se je razprostiral onkraj potoka strmo v goro.

„Lepo je!“ je dejal mlinar samprisebi, sedel na jelovo klop pod široko-vejnatim orehom. Lepa, bela mačka, s črno liso na čelu in plečih, je prilezla počasi k njemu in se mu je začela dobrikati. Urnih nog je skočila na klop in predla po stari navadi. Jernej jo je božal in ji govoril sladke besede.

„Prijazna živalca, ta moja mačica! Kajne, da se imava rada! Vsak dan se pogovarjava in kozo goniva past. Prijazno je tako življenje. Kaj naj sicer počneva v tej samoti? Mleti nimam vedno kaj. Seveda delati morava, da se ne dolgočasiva in ne paseva lenobe med gorami. Tako, no da, star sem in slab sem že nekoliko. Počasi bo prišla smrt in treba se bo ločiti od sveta. E, Bog se me usmili! Dosti sem prebil, dobrega in slabega, pa bom tudi to. Lahko bi bil ostal tam v svetu in živel v udobnosti; a, ljuba mucika, glej, ljubil sem dom in očeta svojega sem ljubil in mater, pa sem prišel in jima pomagal. Bog jim daj dobro na onem svetu!“

Potočila se je starcu drobna solza po licu, ko se je domislil ljubih staršev. Nekaj svetega je vstalo v njegovem srcu, kakor če kleči v cerkvi pred Najsvetejšim v veličastni tišini truden potnik in išče tolažbe v stiski.

Nekaj porednih solnčnih žarkov je padalo skozi zeleno streho košatega oreha nad Jernejem. Trepotali so na travi, in velik, rumen pas je nastal pod njimi.

„Hmhm, hmhm, dober dan, stric Jernej!“

Prišlec je stopil tik pred starca in ga motril. Nemirne so bile njegove oči in plašne.

„Bog daj, Nacek!“

„Po meh prišel, stric, po meh!“

„Dobiš takoj. Pa malo počij! Vem, da si truden. Plankar je daleč.

Sedi, sedi!“

„Mačka, mačka! Mačke bojim, vrag v njej, rekel Peter.“

„Peter je teslo, le povej mu!“

„Res, res, videl hudimana.“

Stopical je nemirno semintja in kremžil obraz.

„Ubožec!“ si je mislil Jernej in zapodil mačko s klopi.

„Zdaj pa sedi!“

Nacek je sedel, ali kmalu se je nečesa spomnil in je vstal.

„Plankar hud, dolgo nosil meh.“

„Ne boj se, Nacek!“

Žalostno ga je gledal Jernej in prosil iznova, naj sede. Naposled ga je slušal in se spustil na klop.

„Kako se ti godi pri Plankarju?“

„Stric, slabo, godi slabo. Stric hud, Peter hud! Boli, boli, stric!“

Nacek spači obraz in hoče zajokati.

„Ne jokaj, Nacek! Tudi drugim se slabo godi na svetu. Lačni so in žejni, bolni in umirajo v tujini, zapuščeni, osamljeni.“

„Jaz sam. Matere nič, očeta nič. Šla proč, daleč. Gor . . . Tam Bog. Kakšen Bog?“

„Velik, mogočen in svet. In trpel je Bog, saj si slišal, trpel za ljudi!“

„Ne, malo vem, malo!“

„Ljubi moj Nacek, poglej v cerkvi! Gospod Zveličar kleči na Oljski gori in poti krvavi pot. Debele potne kaplje padajo na tla. V silnih bolečinah prosi nebeškega Očeta, naj mu odvzame kelih trpljenja. In angel, lep mladenič, pride z neba in ga potolaži. Jezus vidi vse grehe celega sveta, za katere bo moral trpeti. Vidi, kako bo trpel: za mnoge zastonj. Zato mu je težko v duši. In pride Judež in ga poljubi in izda hlapcem velikih duhovnov, pismarjev in farizejev. Apostoli ga zapuste in zbeže na vse strani. Jezusa pa zasramujejo, peljejo uklenjenega pred Ano, Kajfo, Pilata in Heroda, da ga bičajo, s trnjem kronajo, mu nalože težak križ na rame in ga križajo na Golgoti.“

Jernej mu pripoveduje z vso gorečnostjo, pobožnostjo. Nacek pa posluša in kremži obraz.

„Ali bi jih, Jude bi, vse bi, postreljal bi jih: pomf, pomf!“

Skočil je pokonci, zgrabi! poleno in meril.

„Nacek, bodi pameten! Treba ti bo domov. Priden bodi in delaj, kolikor moreš. Delo je sladko. Če ti bo kdaj hudo, pridi k meni!“

„Domov, stric hud. Rekel, kod bil?“

Pa zgrabi mešič in jo ubere po strmi poti navzgor, starec Jernej gleda žalostno za njim.

„Kako je šibek in raztrgan ves. Ubogi fant!“

V naravi je bilo pa tako prijetno, in veseli glasovi so se čuli povsod.

II.

Veseljje je plavalo nad planinami. Veličastni, mogočni skladi so se ponosno dvigali proti zračnim višavam. Tam prav v ozadju je strmel v nebeško modrino gorski velikan, pokrit z belim pokrivalom. Ojstri sever je pošiljal iz neznane dalje svoje poljube na velikanovo čelo in lica. Preblesteča luč je zatrepetala na prozorni belini, da je orjaku jemala bistri vid, da mu je pripolzel tisoč in tisoč svetlih solz na belo lice.

Nacek je stal pred hlevom in gledal naokrog. Pogled mu je hitel čez širne gozde, ki so peli svojo skrivnostno pesem; čez nizke griče, na katerih so samevale bele cerkvice z otožnimi očmi in skromno škrlatasto čepico na glavi, kakor je nosijo škrateljčki pri ponočnih igrah v temnem lesu, — tje mu je hitel nekam daleč pogled, sam ni vedel, kam.

„Kod si hodil toliko časa, ti potepin! Živina bi se bila že lahko napasla. Ali ti nisem zabičal, da pridi hitro, kaj? Uro hoda je do mlina navzgor, malo več. Ti postavač si pa rabil tri ure!“ Tako je robantil Plankar, že prileten, dolg, suh mož, s strogim obrazom in živimi očmi, stopil pred Nacka in ga prijel za uho s svojo debelo, raskavo desnico, da je fant začel skakati in se kremžiti.

„Stric, priden, priden! Pustite, stric!“ je prosil in izkušal z obema rokama odstraniti trdo Plankarjevo desnico.

„Kaj pa zdaj čakaš tu?“ je začel spet čez nekaj trenutkov. „Kaj se držiš kot polomljen kolovrat pod streho, ti grdun! Pretepel bi te, pretepel!“

„Priden, stric, priden!“

Plankar ga je pustil in odšel po opravkih.

„Le glej, da mi odženeš skoro na pašo!“ se je glasil ukaz izza vogla, kamor je izginil Plankar. Nacek je jokal, in v duši ga je davila bol. Naпослед si je obrisal solze z rokavom hodnične srajce in hotel oditi v hlev, da bi odvezal živino in jo pognal tja za hišo po gozdu.

„Deček, pojdi sem! Vode nam prinesi! Žejni smo, kakor da smo se najedli samih slanikov.“

Nacek se je ozrl in ugledal pred hišo tri gospode, ki so se ravno pripravljali, da položé trudne ude v mehko travo pod košato hruško.

Tisti, ki ga je ogovoril, je bil majhen, okrogel, postaren možiček, veselega lica in jasnega čela. Nosil je precej dolgo, že s sivimi nitimi prepleteno brado. Na glavi je imel zelen klobuček, ozaljšan s planikami in rdečimi gorskimi rožami. Drugi je bil velik, postaven mož, s črno brado in resnim licem. Tretji mlad, lep študent, ki mu je rastla pod nosom šele prva dlačica. Vsi trije so imeli v rokah dolge palice, oblečeni so bili v kratke hlače, noge pod kolenom so jim pa pokrivalo zelene nogavice.

Nacek jih je gledal in gledal, pa se zbal in se skril za vogel, odkoder jih je skrivaj opazoval.

„Kaj je tresnilo v fanta, da se skriva? Saj ni otrok dveh let“, je kričal stari gospod.

„Gospod poštar, vi ne znate občevati z ljudmi. Fant, prinesi nam vode! Desetico, lepo svetlo desetico dobiš“, zavpije študent. Pristavi pa: „Menda ni vse prav v njegovih možganih.“

Nacku se je zasvetila pred očmi svetla, lepa, nova desetica. Nekaj prijetnega ga je izpreletelo. Počasi in boječe je stopil mimo gospodov v hišo, odkoder je prinesel v korcu hladne vode.

Medtem so gospodje odvezali svoje rumene vreče, v katerih so hranili jedi. Po travi so razstavili bel kruh, pečenko, sir. Počasi so začeli uživati.

Lahka sapica jih je božala, senca jim je delala hlad. Poštar je iztegnil svoje kratke nožice po travi in izpregovoril zadovoljno:

„Ah, kako to dobro de! — Gospod profesor, ne bodite vendar tako pusti, kot da ste ves štiridesetdanski post jedli samo suhe hruške in sladke koreninice! Ali imate pokvarjen želodec?“

Zbadljive so bile te besede in profesor je odgovoril z važnim glasom:

„Ne norčujte se iz mojega želodca, gospod poštar! Poglejte rajši tega reveža, ki nima pameti, in mu je gorje na svetu!“

Nacek je prinesel že drugič vode. Napil se je profesor in ponudil norčku kos belega kruha in pečenke. Zasmel se je Nacek prav široko, sklenil roke in rekel:

„Uh!“

„Še meni prinesi vode!“ zakliče študent.

Nacek je izginil s korcem. V par trenutkih je bil zopet nazaj.

Poštar je odprl denarnico in je dal Nacku desetico. Zasmeljale so se mu oči in široka usta, prav vse na njem se je zasmejala. Vse misli so bile osredotočene na en predmet, in ta je bil: lepa, nova desetica. Še svoj „Uh!“ je pozabil, ko je šel počasi s korcem v hišo in gledal venomer le desetico.

„Bolje sem storil, kot da sem mu dal petkrat pečenke. Kako se smeje! Haha, ti presneti denar! Kam ga pa deneš, deček?“ je kričal za njim poštar. Ali Nacek je že izginil v veži.

„Vi ste pa vedno dobre volje, gospod poštar!“ pripomni študent.

„Priatelj, čutim se kljub svojim letom še mladega. To mi daje veselje. Dragi moj, vedite: Človek je mlad, dokler ima duha s čvrstim poletom in jasnim pogledom. V tem oziru se mora mladina vzgajati!“

„Gospod poštar, nekaj ste pozabili. Nositi morate v srcu tudi vero v človeštvo. Brez te je vsak mladenič starec“, pristavi profesor z resnim obrazom.

Vzdignili so se počasi, pospravili vse v red in odrinili proti dolini.

Študent je zavriskal, da je plaval glas tja daleč do gora, od kjer se je čul glasen odmev. Veseli poštar mu je pomagal, profesor je pa korakal zadaj in se smehljal poštarjevi norosti. Čez nekaj časa je zadonela ubrana pesem:

„Na planincah solnčice sije.“

In veselje je plavalo nad planinami.

III.

Nacek je ležal na voljni travi poleg bukovega lesa in je pasel živino. Bingljali so zvonci marogastih krav, da je prijetno odmevalo tja po gozdu. Šlo je nekaj skozi zeleno odejo, nekaj skrivnostnega je šlo, in zgenile so se veje. Zdelo se je, da šepčejo tihi glasovi v košatih vrhovih, in se čuje odmev iz davnih dni: „Samota je raj veselja.“

Nacek je držal v roki desetico, lepo, novo desetico in jo je gledal z veselimi očmi. Včasih mu je splul pogled čez planine tje v daljavo, kjer se je kopičila nad strmim velikanom lahna meglica. Po dolini je pa tekla mogočna reka med rodovitnimi polji, na katerih je zorelo žito. Potegnil je ljubek vetrec preko leh in pobožal tanka stebelca in bogato obloženo klasje, da se je zgenilo in zavalovilo kot zelena morska gladina ob tihi mesečni noči. Zatrepetale so tedaj tudi breze dolgolaskе in vrbe grbovače tam na bregu.

Bližal se je večer. Solnce je stalo v svoji krasoti nad zatonom, stalo je kot pritrjeno na modrem obodu kristalne polkrogle. Zadnji žarki so zaplesali po belih pokrivalih gorskih višav, zatrepetali so nad veselimi planinami in se skoro boječe poslavljali.

Zgenil se je tedaj Nacek in se nehote ozrl po živini. Mirno se je pasla po planini, po malih gričih in dolinicah se je pasla:

„Cigaret kupim . . . v nedeljo, cigaret. Kadil, kadil. Oj, uj!“

Ta sklep je bil storjen! Mislil je prej, da bi kupil orgljice, majhne, lepe orgljice, kakor jih prodajajo po sejmi, a se je spomnil v tem trenutku hlapca Petra, ki tako ponosno kadi v tednu cigarete, v nedeljo pa cigare. Že mnogokrat se je tudi njemu zahotelo cigaret, a dobiti jih ni mogel nikjer. Zdaj se mu je pa nudila lepa prilika.

„Lepo, lepo, kadil: puf, puf!“ je govoril samsebi in se neumno smejal.

Zadonela je v gozdu pesem, lepa, prijetna pesem; pel jo je črni kos na vitki bukvi. Ponosno se je dvigalo njeno gladko deblo kvišku, blestela njena belkastosivkasta barva skozi praznino in odsevala v večernih bojah. Usipala se je svetloba skozi redko, zeleno streho dreves in preganjala nočno temino, ki se je gostila v lesu. Skakljala je senica po nizkem grmovju ob stezi, ki se je vila po gozdu zdaj med mogočnimi stebri bukovih dvoran, zdaj med skalami in drobnimi leskami. Tje daleč po trudni hosti je odmevalo: „Cicifuj, cicifuj!“ In glas je bil prijeten, voljen, da je božal srce. Oglasil se je na belem javoru črnosuknjač vran s svojim odurnim basom, teta žolna ga je spremljala s pritrjujočim glasom. Vse je pa prekašal droben, mil, prijeten glasek vrlega slavčka. Ali vsi glasovi so bili nekako boječi, ker je prihajal večer. Le slavec je krožil z odličnimi napevi. Videlo se mu je, da je vesel svoje pesmi. Zato je bila tako polna in prijetna, nežna in ljubka, da bi uspravala trudnega potnika ali ubogega bolnika.

Nacek je vstal in jel zganjati živino, da jo požene domov. Staro, raztrgano suknjo je vrgel čez ramo; zataknil za klobuk, ki je bil prestreljen z dvema luknjama, par rož, zavihtel palico in zavpil:

„Alo, álo!“

Po planinah se je čul odmev. In od tam so prihajali klici, in mogočna pesem je donela do gora. Ponosne so bile planine in veličastne, ponosen je bil zemljan, ki je peval po njih. Tri postolke so se podile po večernem zraku, visoko nad gorami je pa plul kraljevi orel.

Nacek je gnal domov. Počasi je stopal za čredo in bil zamišljen. V temnih obrisih so mu stopali pred oči spomini iz mladosti. Ali ti spomini so bili tako nedoločni, ker je bil Nackov duh teman. Taki so bili ti spomini, kakor zamazano okno, po katerem potegne usmiljena roka parkrat z mokro brisačo . . .

Mislil je na mater, ki ga je zibala, ko je bil že velik. Štiri leta je bil star, a še vedno je moral ležati v zibeli, ker je bil majhen in slaboten in ni mogel hoditi. Očeta ni videl nikoli. Še predno je bil Nacek rojen, je odšel daleč, čez morje. Ali tega norček ni mogel umeti: kaj je morje? kje je? Mati je jokala, ker je bila sama in zapuščena. Sedela je v nizki sobici pa je pela prijetno pesmico :

Pridi pridi, grlica,
Da boš sinka zibala !
Priletela grlica
In je sinka zibala.

Pa so ji polzele solze po lici. Molila je tudi za Nacka, da bi skoro shodil. In Bog jo je uslišal. Ali prišlo je nenadoma. Preveč je trpela uboga mamica, preveč je delala in živela v revi, preveč je bila zapuščena, da bi bila delala starost. Umrla je, in Nacek je prišel k Plankarju, svojemu stricu.

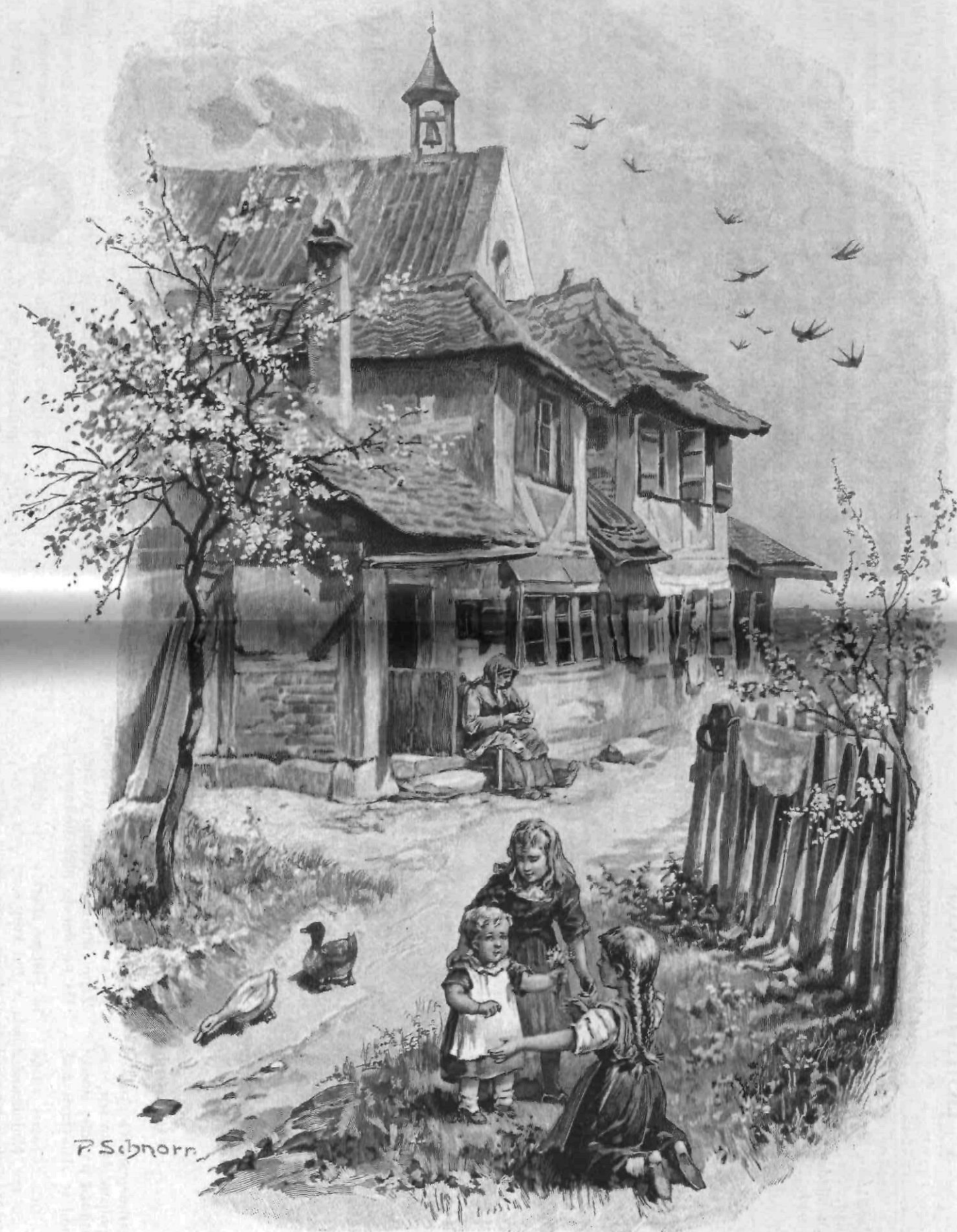
Nekaj kakor otožna misel je zadonelo v njegovih prsih. Par solz mu je prilezlo na lice.

Spomnil se je, koliko je pretrpel, kolikokrat ga je tepel hlapec, strahoval stric. Dozdaj je prenašal vse voljno, ali danes se je zgenilo nekaj v njegovi duši, nekaj kakor upanje in sladka misel, da bi bilo lahko drugače. Prišle so mu na um mlinarjeve besede: „Peter je teslo . . . Če ti bo kdaj hudo, pridi k meni!“

Povzdignil je Nacek oči. Tako lepo je bilo vse naokrog: planine s svojo lepoto, tihi gozdi in po njih skrivnostna pesem, tam doli ravno polje in tam daleč gore, pokrite z meglicami; nad njimi pa nebo, lepo nebo z neštevilnimi zvezdami . . .

(Konec prih.)

Spomladi.

